

Євдокімова О.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

У статті досліджуються проблемні питання застосування такого виду покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Констатується, що у зв'язку з внесенням певних змін до Кримінального кодексу України у судовій практиці неоднозначно вирішується питання щодо застосування даного виду покарання. Здійснено аналіз судової практики. Встановлено, що у деяких судових рішеннях, у тому числі постановках Верховного Суду, категорично заперечується можливість призначення даного виду покарання особам, які на момент вчинення кримінального правопорушення не займали певну посаду або не здійснювали певну діяльність. У той же час в інших рішеннях суду, у тому числі Верховного Суду, зроблено висновок про можливість призначення даного виду покарання особам, які на момент вчинення кримінального правопорушення взагалі не обіймали певні посади або не займалися певною діяльністю. Тобто особам, які або взагалі цим правом не володіли, або посади, які вони обіймали, чи діяльність, якою вони займалися, жодним чином не була пов'язана із вчиненням кримінальним правопорушенням.

У статті зазначається, що явища, які в сучасній науковій літературі та законодавстві іменуються «обмеженнями права», насправді є обмеженнями здійснення суб'єктивних прав. Позбавлення суб'єктивного права полягає в обмеженні особи здійснювати певні правомочності, які утворюють зміст певного суб'єктивного права. Тому, для того, щоб особу можна було обмежити в реалізації суб'єктивного права, особа має його набути. Право на зайняття певних посад або право на здійснення певної діяльності не є природним правом особи, яким вона наділяється від народження. Це право особа набуває відповідно до вимог чинного законодавства. Тому позбавити такого суб'єктивного права можна не будь-яку особу, а тільки ту, яка набула його в порядку, передбаченому законом. Якщо таким правом особа не володіла, то і позбавити його неможливо.

Ключові слова: кримінальне право, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, кримінальне правопорушення, суб'єктивне право, санкція, призначення покарання.

Постановка проблеми. Покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (далі – позбавлення права) займає особливо місце в системі покарань Кримінального кодексу України (далі – КК). Потенціал даного виду покарання полягає у можливості досягнення цілей покарання без ізоляції засудженого від суспільства. У той же час ефективність даного виду покарання суттєво залежить від обґрунтованості та правильності його застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблематики встановлення у санкціях статей Особливої частини КК та призначення позбавлення права досліджували у своїх працях М. В. В'юник, Ш. Б. Давлатов, З. А. Загіней-Заболотенко, О. І. Матюшенко, Н. А. Орловська, Ю. А. Пономаренко, В. І. Тютюгін, Д. С. Шиян

та багато інших науковців. Втім останні зміни до КК, які пов'язані із передбаченням даного виду покарання в якості основного безальтернативного покарання у санкціях статей Особливої частини КК за кримінальні правопорушення із загальним суб'єктом, а також діаметрально протилежні підходи у судовій практиці до призначення даного покарання, актуалізували питання щодо визначення кола осіб, до яких воно може бути застосовано.

Метою статті є визначення особливостей застосування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Виклад основного матеріалу. У ст. 55 КК, яка регулює особливості призначення позбавлення права, закон безпосередньо не окреслює коло осіб, до яких даний вид покарання може бути

застосований. Проте, встановлення даного виду покарання у санкціях ч. 1, 2 ст. 111-1 КК як основного безальтернативного покарання поставило перед практикою питання щодо можливості його застосування до осіб, які на момент вчинення кримінального правопорушення не обіймали певну посаду або не займалися певною діяльністю. Як показує аналіз останніх матеріалів правозастосовної практики суди намагаються неухильно слідувати «букві» закону, забуваючи про його «дух». Наслідком цього є чисельні обвинувальні вироки, якими особа, яка була безробітною на момент вчинення діяння, передбаченого, наприклад, ч. 1 ст. 111-1 КК, засуджується до позбавлення права обіймати посади в органах державної влади, державного управління, місцевого самоврядування та займатися діяльністю пов'язаною з наданням публічних послуг [1]. Такі судові рішення викликають критичні зауваження, проте жодним чином не дивують, бо на рівні Верховного Суду (далі – ВС) висловлюються діаметрально протилежні точки зору щодо застосування даного виду покарання.

Так, у постанові від 1 листопада 2018 року у справі № 753/12073/15-к ВС зазначив, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене лише у тих випадках, коли вчинення кримінального правопорушення було пов'язане зі службовим становищем підсудного або із зайняттям ним певною діяльністю. При цьому ВС підкреслив, що покарання, передбачене у ст. 55 КК України, полягає в позбавленні обвинуваченого його суб'єктивного права на посаду, яку він обіймав, або на службу, професійну чи іншу спеціальну діяльність, якою він займався під час вчинення кримінального правопорушення, а також у тимчасовому обмеженні його правоздатності – можливості обіймати певні посади або займатися певною діяльністю протягом строку, встановленого вироком суду [2]. Схожу позицію ВС зайняв у рішенні від 22 січня 2019 року у справі № 708/40/18 (провадження № 51-7569 км 18). [3], а також у постанові колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду ВС від 01 лютого 2022 року у справі № 130/1011/20 (провадження № 51-4423км21) [4].

На противагу цим рішенням у постанові колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду ВС від 28 листопада 2019 року у справі № 127/22049/18, провадження № 51-3546км19) ВС погодився з рішеннями місцевого та апеляційного судів й залишив їх без зміни в частині призначення особі, засудженій за

ч. 2 ст. 286 КК України, додаткового покарання у виді позбавлення права керування транспортними засобами, хоча така особа не мала права керування транспортними засобами [5].

Схожу позицію щодо застосування додаткового покарання у виді позбавлення права щодо осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, проте на час його вчинення не обіймали відповідні посади або не займалися відповідною діяльністю зайняла колегія Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховний Суд у постанові від 22 травня 2018 року у справі №753/18479/16-к щодо застосування даного додаткового покарання у разі засудження особи за ст. 222 КК [6].

У ч. 1 ст. 222 КК передбачена відповідальність за надання завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків у разі відсутності ознак кримінального правопорушення проти власності. Відповідно до змін, внесених ЗУ від 22 вересня 2011 р. № 3795-VI, із ч. 1 ст. 222 КК було виключено вказівку на ознаки спеціального суб'єкта, а саме вчинення даного кримінального правопорушення громадянином-підприємцем або громадянином-засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності. У зв'язку з цим, відповідно до чинної редакції ч. 1 ст. 222 КК суб'єкт даного кримінального правопорушення є загальним, тобто це будь-яка фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність. У той же час, не зважаючи на зміни в ознаках суб'єкта, санкція ч. 1 ст. 222 КК залишилась кумулятивною з обов'язковим додатковим покаранням у виді позбавлення права. Верховний Суд, розглядаючи справу щодо призначення покарання за ч. 1 ст. 222 КК, дійшов висновку, що застосування позбавлення права в якості додаткового покарання щодо осіб, які на момент вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 222 КК, не обіймали певної посади чи офіційно не займалися певною діяльністю, проте вчинили такі дії, відповідає принципу справедливості. На думку ВС у такому випадку «рівними перед законом, в частині призначення покарання та реалізації своїх прав, будуть як особи, які на час вчинення зазначеного злочину офіційно не обіймали певної посади чи офіційно не займалися певною діяльністю, так і особи, які обіймали посади чи офіційно займалися діяльністю, пов'язаною

з вчиненням злочинином». При цьому зміст даного виду покарання ВС вбачає у тому, що «позбавляючи не посади чи права мати певний офіційний документ на підтвердження права, а саме права особи обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю, навіть у випадках, коли особа на час вчинення кримінального правопорушення офіційно, не обіймала певної посади чи офіційно не займалася певною діяльністю, проте вчинила такі дії, законодавець таким чином позбавляє особу можливості реалізації такого права у законний спосіб на певний строк у подальшому, що, в даному випадку, узгоджується з положеннями ст. 55 та ст. 222 КК України».

Втім, в Окремій думці на дане рішення колегії суддів суддя ВС зазначив, що виходячи зі змісту ст. 55 КК позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю має на меті недопущення вчинення особою в подальшому кримінальних правопорушень з використанням певної посади чи в результаті зайняття певною діяльністю. Тому при призначенні додаткового покарання не можна позбавити особу права займатися певною діяльністю, якою він не займався на час вчинення злочину, тим більше, не можна робити цього наперед, про всяк випадок. Крім цього застосування додаткового покарання на майбутнє не має нічого спільного з дотриманням рівності прав громадян перед законом з огляду на ст. 24 Конституції [7].

В ухвалі від 05 квітня 2023 року у справі № 702/301/20 (провадження № 51-944км 23) Колегія суддів Третньої судової палати Касаційного кримінального суду визнала обґрунтованою останню позицію ВС, оскільки саме в цьому випадку у повній мірі перспективно реалізується превентивна функція вказаного додаткового покарання. Тому ВС вирішив відступити від висновків, викладених у постановках колегії суддів Другої судової палати від 22 січня 2019 року у справі № 708/40/18 (провадження № 51-7569 км 18) й від 01 лютого 2022 року у справі № 130/1011/20 (провадження № 51-4423км21) з міркувань того, що згідно з чинними положеннями ст. 55 КК України у випадку, коли санкцією відповідної частини статті Особливої частини КК України передбачено можливість призначення особі додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами, суд, визнаючи особу винуватою у вчиненні відповідного кримінального правопорушення, має право призначити цій особі таке додаткове покарання незалежно від того, чи обвинувачений отримував раніше посвідчення на

право керування транспортними засобами взагалі або щодо транспортних засобів певної категорії зокрема [8].

На відміну від судової практики, у теорії кримінального права висловлюється єдина точка зору щодо неможливості застосування позбавлення права як основного, так і додаткового покарання до осіб, якщо вчинене ними кримінальне правопорушення не пов'язано з посадою, яку вони обіймали, або з діяльністю, якою вони займалися, на момент вчинення даного суспільно небезпечного діяння.

Так, О. І. Матюшенко вважає, що «даний вид покарання (і як основне, і як додаткове) повинен призначатися лише у випадках, якщо кримінальне правопорушення було пов'язане з посадою, яку обіймає винний, або з діяльністю, якою така особа займається» [9].

З. А. Загіней-Заболотенко вказує, що призначення позбавлення права особам, які на момент вчинення кримінального правопорушення не обіймали певну посаду або не займалися певною діяльністю, фактично стає покаранням «на майбутнє», тобто виступає своєрідним люстраційним заходом стосовно засуджених, однак це фактично нівелює досягнення цілей покарання. У таких випадках мета кари, спеціальної та загальної превенції жодним чином не досягається [10].

Погоджується з цією думкою Н. А. Орловська, яка зазначає, що у ст. 55 КК містяться певні вимоги до призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, які відпрацьовані кримінально-правовою доктриною та втілені у правозастосовну практику. Тому, ігнорування цього нівелює сталу логіку правозастосування [11].

В. І. Тютюгін у своїх працях неодноразово наголошує на тому, що дане покарання належить до так званих *спеціальних* видів покарання, бо може бути застосоване не до будь-якої особи, що вчинила кримінальне правопорушення, а лише до обмеженого кола суб'єктів, а саме до тих, які: а) під час (в момент) вчинення кримінального правопорушення обіймали ту посаду або займалася тією діяльністю, право на здійснення яких отримали (набули) в установленому законом порядку та б) вчинене кримінальне правопорушення було пов'язаним з посадою, яку особа обіймала, або з діяльністю, якою вона займалася під час його вчинення. У зв'язку з цим, якщо під час вчинення кримінального правопорушення особа взагалі не мала такого права (не була ним наділена) або самовільно (протиправно) його присвоїла, призна-

чення цього покарання виключається [12, с. 190–193; 13, с. 241–246].

Цілком слушною є точка зору Ю. А. Пономаренко, який зазначає, що сама сутність даного виду покарання недвозначно свідчить про те, що воно може бути застосовано далеко не до всіх осіб, а лише до тих, які володіють певним правом або обіймають певну посаду, бо неможливо позбавити людину того права, яке їй і не належить [14, с. 74, 76, 78-79].

Вважаємо, що зазначені теоретичні погляди на особливості застосування покарання у виді позбавлення права є цілком обґрунтованими, виходячи з наступних міркувань.

Позбавлення права, як і будь-який інший вид покарання, це, перш за все, *обмеження* прав і свобод людини, про що прямо зазначено у ч. 1 ст. 50 КК. У той же час, як зазначає І. І. Дахова, говорячи про обмеження прав і свобод людини, перш за все, слід вказати, що обмеженню підлягає не саме право, а його *реалізація*. На це вказується й у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка в статтях 8, 10, 11 закріплює положення, згідно з якими здійснення прав особи не підлягає жодним обмеженням, крім тих, які передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки і суспільного спокою, з метою попередження злочинів, захисту здоров'я і моральності або захисту прав і свобод інших осіб. При цьому обмеження щодо реалізації прав і свобод людини – це передбачений законом захід тимчасового характеру, що застосовується до особи з боку держави з метою захисту суспільних цінностей, є необхідним у демократичному суспільстві і полягає в неможливості здійснення особою певного суб'єктивного права [15].

Цю позицію поділяє і О. О. Кот, який зазначає, що явища, які в сучасній науковій літературі та законодавстві іменуються «обмеженнями права», насправді є обмеженнями здійснення суб'єктивних прав [16, с. 92].

На думку Ю. О. Фігель, інститут обмеження прав є міжгалузевим, бо охоплює собою норми конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного, трудового та інших галузей права. Обмеження основних прав здійснюється шляхом: а) встановлення прямих заборон; б) встановлення спеціального порядку реалізації певного права, а також в) вилучення тієї чи іншої правомочності зі змісту конкретного права [17].

Так, у статтях 22-27 Закону України «Про запобігання корупції» [18] встановлено спеціальні заборони щодо діяльності осіб, уповноважених

на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, а саме щодо: використання службових повноважень чи свого становища; одержання подарунків; сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; спільної роботи близьких осіб тощо. Дані заборони не є покаранням, бо головною їх метою є забезпечення прозорого й ефективного функціонування інституту державної служби, попередження можливих зловживань з боку державних службовців та створення відповідних умов для належного виконання ними своїх службових повноважень.

У ст. 4 Закону України «Про підприємництво» [19] передбаченні обмеження щодо реалізації громадянами права на підприємницьку діяльність. Зокрема, ці обмеження стосуються здійснення діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, охороною окремих особливо важливих об'єктів права державної власності, з проведенням криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних експертиз тощо. У ст. 2 цього Закону передбачені заборони щодо зайняття підприємницькою діяльністю особами, які мають непогашену судимість за крадіжки, хабарництво та інші корисливі злочини. Не допускаються до заняття підприємницькою діяльністю також: військовослужбовці, службові особи органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного нотаріату, а також органів державної влади і управління, які покликані здійснювати контроль за діяльністю підприємств. Незважаючи на те, що дані обмеження та заборони обмежують можливість певних осіб займатися підприємницькою діяльністю, їх не можна визнати покаранням. Це пов'язане з тим, що вони не спрямовані на обмеження здійснення певного суб'єктивного права, а лише визначають спеціальний порядок набуття права на підприємницьку діяльність.

Що ж стосується вилучення тієї чи іншої правомочності зі змісту конкретного суб'єктивного права, то, перш за все, потрібно зазначити, що суб'єктивне право є абстрактною моделлю поведінки і його зміст визначається певним обсягом і характером правомочностей уповноваженого суб'єкта. Отже, «правомочність» є складовою частиною змісту суб'єктивного права, що являє собою конкретну юридичну можливість, яка надається правосуб'єктній особі з метою задоволення її інтересів. У теорії права до змісту суб'єктивного юридичного права відносять такі правомочності: а) можливість власних активних дій уповноваженої сторони; б) можливість уповноваженої сторони вимагати належної поведінки

від зобов'язаної сторони; в) можливість уповноваженої сторони звернутися за захистом до держави у разі порушення суб'єктивного права; г) можливість використання в разі необхідності міжнародного захисту конвенційних прав і свобод людини; ґ) можливість уповноваженої сторони користуватися відомим соціальним благом [19]. Отже, при вилученні певної правомочності звужуються межі реалізації певного суб'єктивного права. У разі позбавлення усіх правомочностей, що складають зміст певного суб'єктивного права, реалізація останнього повністю унеможливується. У той же час, якщо особа не володіє з жодних цих правомочностей, то це свідчить про те, що така особа взагалі не наділена відповідним суб'єктивним правом.

Уявляється, що як раз шляхом позбавлення правомочностей, які утворюють зміст певного, реально існуючого суб'єктивного права особи, відбувається обмеження прав винної особи при застосуванні покарання. Зокрема, саме таким чином відбувається припинення права власності у разі застосування такого виду покарання як конфіскація майна. При припиненні права власності, зазначає Ю.П. Пацурківський, особа втрачає гарантовану законом можливість здійснювати на свій розсуд та відповідно до свого інтересу правомочності володіння, користування та розпорядження майном, які належали йому раніше, а також включати його в сферу свого господарського панування та усувати інших осіб від цього майна. При цьому науковець наголошує на тому, що припинення права власності не виключає можливості набуття того ж права колишнім його суб'єктом в майбутньому. В такому разі буде реалізовано не відновлення колишнього права, а набуття нового права за відповідною правовою підставою [21, с. 457]. Отже, конфіскація майна як додаткове покарання полягає у позбавленні реально існуючих правомочностей власності на конкретне майно, а не в обмеженні можливості винної особи набувати таке право у майбутньому.

У конституційному праві розрізняють природні права людини, тобто ті, які пов'язані із існуванням і розвитком людини, і набуті права, які характеризують в основному соціально-політичний статус людини й громадянина (право на підприємництво, виборче право тощо) [22]. Якщо природні права належать людині від народження, то інші особа набуває на підставі чинного законодавства. Особливістю набутого права є те, що воно виникає виключно за наявності передбачених у нормативно-правових актах юридичних фактів.

Право на зайняття певних посад або право займатися певною діяльністю не є природним правом людини на відміну від права на працю, зміст якого полягає у можливості кожної особи заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується (стаття 43 Конституції України) [23]. Як слушно зауважує Ю. А. Пономаренко, правом обіймати певні посади або займатися певною діяльністю особа володіє не будь-яка особа, а тільки та, яка набула його відповідно до вимог чинного законодавства [14, с. 74, 76, 78-79]. Тільки після цього така особа наділяється певними правомочностями, які є специфічними (особливими) для кожної посади або діяльності, та яких ця особа позбавляється у разі застосування покарання, передбаченого ст. 55 КК. Одночасно з позбавленням правомочностей, якими особа була наділена у зв'язку з тим, що обіймала певну посаду або займалась певною діяльністю, у разі застосування покарання, передбаченого ст. 55 КК, для цієї особи встановлюється заборона на набуття даного суб'єктивного права протягом строку, встановленого вироком суду. Оскільки дане суб'єктивне право не є природним, то воно не може автоматично відновлюватися після закінчення строку, визначеного обвинувальним вироком суду. Втім, особа, яка зазнала таких обмежень, може знов набути дане суб'єктивне право, але тільки після спливу строку виконання покарання, передбаченого ст. 55 КК, та за умови дотримання вимог чинного законодавства. Втім, у такому випадку має місце не відновлення минулого права, а набуття нового за відповідних підстав. У зв'язку з цим, уявляється, що обмеження прав, що утворює зміст покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, полягає у: а) позбавленні винної особи конкретних правомочностей, якими вона наділяється у зв'язку з тим, що обіймає певну посаду або здійснює певну діяльність відповідно до чинного законодавства та б) встановленні заборони знов набувати дане суб'єктивне право протягом визначеного вироком строку. Саме у позбавленні конкретних правомочностей, якими особа була наділена за посадою або у зв'язку з діяльністю, яку вона обіймала або здійснювала на момент вчинення кримінального правопорушення, проявляється каральний вплив даного покарання. У свою чергу спеціальна превенція даного виду покарання полягає у забороні такій особі протягом певного строку знов набувати дане суб'єктивне право.

Якщо ж до особи застосовується лише заборона щодо набуття певного суб'єктивного права у майбутньому, то такі обмеження не можуть визнаватися покаранням, бо жодного карального впливу вони не здійснюють. У такому випадку мова може йти лише про встановлення спеціального порядку набуття певного права. Проте, встановлення такого порядку не є завданням кримінального права, а належить виключно до сфери регуляторного законодавства.

Висновки. Таким чином, якщо під час вчинення кримінального правопорушення особа взагалі не володіла (не була наділена) відповідним правом або протиправно його присвоїла, можливість призначення позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю виключається,

бо у такому випадку особа взагалі не наділена жодними правомочностями, які утворюють зміст даного суб'єктивного права, а тому відсутнє те, що суд може примусово припинити (позбавити).

У той же час, якщо законодавець вбачає доцільним обмежити можливість осіб, які були засудженні за вчинення певних кримінальних правопорушень, набувати певні суб'єктивні права (обіймати певні посади або займатися певною діяльністю), то це необхідно здійснювати шляхом внесення відповідних змін до положень інших нормативно-правових актів, які визначають спеціальний порядок набуття такого суб'єктивного права, а не шляхом застосування до цих осіб покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Список літератури:

1. Вирок Заводського районного суду м. Миколаєва від 29 грудня 2022 р. у справі №487/2966/22 (провадження №1-кп/487/639/22). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108163004>
2. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 1 листопада 2018 року у справі № 753/12073/15-к (провадження № 51-2250км18). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77654120>
3. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 22 січня 2019 року у справі № 708/40/18 (провадження № 51-7569 км 18). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79383420>
4. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 01 лютого 2022 року у справі № 130/1011/20 (провадження № 51-4423км21). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102999832>
5. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 28 листопада 2019 року у справі № 127/22049/18 (провадження № 51-3546км19). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86035296>
6. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 22 травня 2018 року у справі № 753/18479/16-к (провадження № 51-520км18). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74309856>
7. Окрема думка судді Верховного Суду від 22 травня 2018 року у справі № 753/18479/16-к (провадження № 51-520км18). Єдиний державний реєстр судових рішень: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74342649>
8. Ухвала колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 05 квітня 2023 року у справі № 702/301/20 (провадження № 51-944км 23). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110054970>
9. Матюшенко О.І. Проблемні питання позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю за колабораційну діяльність. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1(17). С. 110–119.
10. Загиней-Заболотенко З.А. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне покарання за окремі форми колабораційної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 479–48.
11. Орловська Н. А Проблеми позбавлення права обіймати певні посади Або займатися певною діяльністю в контексті пеналізації колабораційної діяльності Та пособництва державі-агресору *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. №3. С. 71–72.
12. Тютюгін В. И. Лишение права занимать определенные должности как вид наказания по советскому уголовному праву. Харьков: Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те. 1982. 145 с.
13. Тютюгін В.І. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як вид покарання. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1(17). С. 184–212; Тютюгін В. І. Актуальні шляхи вдосконалення українського законодавства. *XVII Всеукр. наук.-практ. конф. вчених, практикуючих юристів, аспірантів та студентів* (м. Харків, 20 трав. 2023 р.). Харків : Право, 2023. 336 с.

14. Пономаренко Ю. А. Види наказаний по уголовному праву Украины. Харьков: Издательство «ФИНН». 2009. 344 с.
15. Дахова І. І. Обмеження реалізації прав і свобод людини: конституційне регулювання та практика Європейського Суду з прав людини. *Форум права*. 2018. № 4. С. 17–25.
16. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія Київ: Алерта, 2017. 494 с.
17. Фігель Ю. О. Теоретичні аспекти обмеження прав людини. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія : *Юридичні науки*. – 2016. – № 837. – С. 357-361
18. Про запобігання корупції: Закон України 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України. Голос України* від 25 жовтня 2014 р. № 206.
19. Про підприємництво: Закон України від 07 лютого 1991 р. № 698-XII. *Верховна Рада України. Голос України* від 05 березня 1991 р.
20. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. Ю.А. Ведерніков. 3-є вид. перероб. і допов. Дніпро : ДДУВС; Ліра ЛТД. 2016. 480 с.
21. Пацурківський Ю. П. Припинення права власності як форма його реалізації. *Форум права*. 2013. № 3. С. 453–459. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_3_76
22. Федіна Н. В. Сучасні погляди на розуміння справедливості та її концепції: загально-теоретичний підхід. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. Вип. 10. – С. 45-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2013_10_14
23. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну "законодавство") від 9 липня 1998 року N 12-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98#Text>
24. Пономаренко Ю. А. Види наказаний по уголовному праву Украины. Харьков: Издательство «ФИНН». 2009. 344 с.

Yevdokimova O.V. FEATURES OF THE APPOINTMENT OF REVOCATION OF THE RIGHT TO HOLD CERTAIN POSITIONS OR ENGAGE IN CERTAIN ACTIVITIES

The article examines the problematic issues of applying such a type of punishment as deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities. It is noted that in connection with the introduction of certain changes to the Criminal Code of Ukraine, in judicial practice, the issue of the application of this type of punishment is ambiguously resolved. An analysis of court practice was carried out. It has been established that in some court decisions, including decisions of the Supreme Court, the possibility of imposing this type of punishment on persons who at the time of committing a criminal offense did not hold a certain position or did not carry out a certain activity is categorically denied. At the same time, in other court decisions, including the Supreme Court, a conclusion was made about the possibility of imposing this type of punishment on persons who, at the time of committing a criminal offense, did not hold certain positions or were not engaged in certain activities. That is, persons who either did not possess this right at all, or the positions they held, or the activities they engaged in, were in no way connected with the committed criminal offense. The article notes that the phenomena, which in modern scientific literature and legislation are called "restrictions of law", are actually restrictions on the exercise of subjective rights. Deprivation of a subjective right consists in restricting a person from exercising certain powers that form the content of a certain subjective right. Therefore, in order for a person to be limited in the exercise of a subjective right, a person must acquire it. The right to occupy certain positions or the right to carry out certain activities is not a natural right of a person, which he is endowed with from birth. A person acquires this right in accordance with the requirements of current legislation. Therefore, it is not possible to deprive any person of such a subjective right, but only the one who acquired it in the manner prescribed by law. If a person did not have such a right, it is impossible to deprive such a person of such a right.

Key words: criminal law, deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities, criminal offense, subjective law, sanction, punishment.